

KARADENİZ GÜVENLİĞİ İÇİN RİSKLER VE FIRSATLAR

Gözde KILIÇ YAŞIN

Analiz No : 2022 / 15

29.06.2022

Rusya-Ukrayna arasında dördüncü ayını tamamlayan savaş, sivil ve asker kayıpların ve yerlerinden edilen insanların yanı sıra dünya ekonomi sistemini etkileyen doğalgaz-petrol fiyatlarındaki aşırı artış meselesi ve Ukraynadan çıkarılamayan tahıl konusuyla da yeni bir krizi gündeme taşımıştır. Gizliliği kaldırılan ABD istihbaratı, Rus donanmasına Odessa ve Ochakiv limanlarına mayın döşeme emri verildiğini ve Ukrayna tahıl ihracatının ablukasının bir parçası olarak Dinyeper Nehrini mayınlarla döşediğini iddia etmektedir.^[1] Rusya iddiası yalanlamış ve mayın döşeyenin Ukrayna olduğunu ileri sürmüştür.

Küresel gıda krizi konusunda bir süredir ciddi uyarılar yapılmaktadır. Buğday kıtlığı ve artan gıda fiyatlarının tüm dünyayı etkileyeceği söylenirken esasen COVID-19 salgınının uluslararası ekonomiyi sarstığı da dillendirilmektedir. Ukrayna, dünya buğday ihracatında 10. sırada ve ihracatının yüzde 95ini Karadeniz limanlarından yapıyor. 2021-2022 sezonunda 19 milyon ton buğday ihracatı gerçekleştirmişti ve yeni sezonda bunun yarı yarıya düşeceği öngörülmektedir. Ukraynanın buğday ihracatı gerçekleştirememesinden en çok etkilenen ülkeler ise alıcıları olan Somali, Benin, Tanzanya, Senegal, Mısır ve Sudan olacak. Gıda ve Tarım Örgütü'nün 2020 verilerine göre 134 milyon ton üretimiyle en çok buğday üreten ülke Çindir, Hindistan da 108 milyon ton üretimiyle bu listede ikinci sıradadır. Sıralama Rusya, ABD, Kanada, Avustralya, Fransa, Pakistan, Almanya, Türkiye şeklinde ilerlemektedir. İhracatta ise Rusya birinci sırada iken onu ABD, Kanada, Fransa, Ukrayna, Avustralya, Arjantin, Almanya, Kazakistan ve Polonya izlemektedir. Amerika Tarım Bakanlığının (USDA) 12 Mayıs 2022de yayınladığı dünya tahıl piyasalarına ilişkin rapor, 2022-2023 döneminde tüketimin üretimin 13 milyon ton üzerinde olacağına ve düşük üretimin 4 milyon tonluk kısmının Ukrayna kaynaklı olacağına işaret etmektedir.^[2] 300 milyon ton civarındaki buğday stokunun yarısının Çinin elinde olduğu ve buğday ihracatında Rusyanın ihracat miktarını 2021-2022 döneminde gerçekleştiren 33 milyon tondan 39 milyon tona çıkarmasının beklendiği de raporun verileri arasındadır. Dolayısıyla Ukraynanın işgal altında olması ve tahıl ihracatını gerçekleştirmede güçlük yaşaması,

işaret edilen küresel gıda krizinin sebeplerinden sadece birisidir ancak temel belirleyicisi değildir.

Yüz Yıllık Döngüler, Yüzüncü Yıl Kurguları

Diğer birçok gerekçesinin yanı sıra küresel gıda krizinin de ABD J. Biden Yönetimine ülkenin donanmasını Karadenize yerleştirme baskısı yaratacağı iddia edilmektedir. Nicholas A. Lambert, ABD Deniz Enstitüsü yayını olan *Proceedings* dergisindeki makalesinde ilginç bir şekilde bugünün Ukrayna buğdayına erişim sorunu ile 1914te Türkiyenin Çanakkale Boğazını kapatarak Ukrayna buğdayının Odessadan hareketini engellemesi (!) arasında bağ kurmakta ve ABD yönetimini İngilterenin yaşadığı hezimet konusunda uyarmaktadır.[3] Lambert, 1. Dünya Savaşını ve İngilterenin Türk Boğazlarını geçme çabasını tarihi gerçeklerden tamamen kopuk bir şekilde yorumlamaktadır. İngiltereyi Çanakkale Boğazına yönlendiren gerekçeyi, Londranın küresel buğday fiyatının dört katına çıkacağı öngörüsü üzerine yoksulların huzursuzluğundan korkarak yaklaşan seçimlerde ekmeği karneye bağlamak, yüksek enflasyon gibi sebeplerle hükümetin düşmesini önlemek adına daha masrafsız görünen savaşı tercih etmesi olarak değerlendirmektedir. Lambert, operasyonun ölümcül bir bataklığa dönüştüğünü, aşağılayıcı yenilgi nedeniyle Asquith hükümetinin düştüğünü, dahası İngilterenin Odessada zaten buğday olmadığını öğrenerek dehşete kapıldığını ifade etmektedir. Makalede, bugün için de ABDnin artan tahıl fiyatları karşısında hiçbir şey yapmama seçeneğinin bulunmadığını ancak mayın taramaları ve tahıl sevkiyat tankerlerine eskortluk görevleri için Donanmayı göndermenin de uzun süreli ve yüksek riskli bir operasyon olacağına işaret edilmektedir. Öncelikle Ukrayna buğdayının ihracının mümkün olduğu, çiftliklerden limanlara uzanan ulaşım ağının çalışır durumda olduğu ve dolayısıyla buğdayın devamının geleceğinin de kontrol edilmesi salık verilmektedir.

Günümüz gelişmelerinden özellikle Orta Doğu, Kuzey Afrika, Balkanlar, Doğu Akdeniz, hatta Egede yaşanan gerilim ve anlaşmazlıklardan bahsedilirken 100 yıl öncesinin gelişmelerine atıf yapılması ilk kez olmamaktadır. Belki dünya için yeni bir ekonomik, siyasi sistemin gerekli olduğu kanaati hâsıl olmuştur ve bunu Birinci Dünya Savaşının izinden giderek gerçekleştirmeyi önerenler de vardır. Ancak savaşlar temize çekilemez. Yeniden canlandırılarak o günün yanlışlarının doğurduğu sonuçlar değiştirilemez. Tarih her zaman tekerrür etmez ve günün koşulları artık tamamen farklıdır.

Güvenlik Sadece Askeri Yöntemlerle Sağlanamaz

Bugün Karadeniz güvenliğini, kendi güvenliğinin parçası sayan Türkiye, Karadeniz havzasındaki en güçlü NATO üyesidir. Türk Boğazlarının geçiş rejimini düzenleyen ve Karadeniz güvenliğinde kilit bir uluslararası antlaşma olan Montrö Boğazlar Sözleşmesini de kararlılıkla uygulamaktadır. Türkiyenin Karadeniz politikası da sağlam hukuki temellere oturmaktadır. Ne var ki zaman zaman Türkiyenin Karadeniz politikasına şüpheyle bakan yorumlar ya da Türkiyeyi anmayan ama Türkiyenin yerini doldursun diye yapılan alternatif politika önerileri yayınlanmaktadır. Hâlbuki Türkiye Ukrayna-Rusya savaşından ve bunun

doğurduğu ardıl sorunlardan etkilenen, NATO'nun karar alıcı mekanizmasında etkin olan, Karadeniz güvenliğini de diğer pek çok devletten daha fazla önemseyen bir devlettir.

Diğer taraftan özellikle ABDde üretilen bu tür makale ve öneriler, konu özellikle Karadeniz güvenliği olduğunda tamamen militarist bir bakışla kaleme alınmaktadır. Bu konuda eski NATO komutanları olan Ben Hodges[4] ve James Stavridis başı çekmektedir. Nitekim Stavridis de dünya gıda kıtlığına karşı, İranın Hürmüz Boğazını kapatması üzerine petrol akışının sürdürülmesi adına 1987 yazında başlatılan Samimi İrade Operasyonu (Operation Earnest Will) benzeri bir operasyon önermekte ve Karadenizde müttefikleri içeren yeni cephe açılması gereğine işaret etmektedir.[5] Savaşın Karadenize taşınması yönündeki öneriler, tüm olasılıkları irdelemeyen, savaş dışı alternatif yöntemleri dışlayan, arkasında bırakacağı yıkıntıyı önemsemeyen ve bölgesel barışa zarar verecek türden önerilerdir. Karadenizin güvenliği konusuna sadece askerî açıdan bakmak yanıltıcı ve tehlikelidir. Karadeniz güvenliği, sadece sahildarlarını değil geniş Karadeniz havzasını ilgilendirmektedir ve ancak ekonomik ve ticari işbirliklerini de kapsadığı zaman kalıcı, sürdürülebilir, istikrarlı bir barış ortamı yaratılabilir. Diğer türlü yani salt askerî görüş, Bulgaristan Silahlı Kuvvetlerinin çevredeki çatışmalardan kaynaklanan riskleri karşılayacak silah, teçhizat ve insan gücüne sahip olmaması; Gürcistanın Ukraynadan sonraki hedef olmamak adına Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putini rahatsız etmeme gayreti sergilemesi ve zaten bir savaş durumunda kara kuvvetlerini tamamlayacak iyi eğitilmiş hava ve deniz kuvvetlerine sahip olmaması gibi hususlara[6] boğulmayı getirir. Bu tür yaklaşımlar eninde sonunda ABDnin Karadenize davet edilmesi önerisiyle neticelenmektedir. Nitekim ilk etapta NATO Karadeniz Gücü kurulmasından bahsedilirken şimdi öneriler ABD Donanmasının tahıl sevkiyatına eşlik etmek ve mayın tarama göreviyle Karadenize konuşlandırılmasına dönmüş durumdadır. Kaldı ki buğday için Polonya sınırına geçici silolar inşa edilmesi şeklindeki ABD önerisi, buğdayın demiryolu ağlarıyla Romanya üzerinden taşınması şeklindeki Fransa önerisi, BM konvoyuyla korunarak limanlardan İstanbul Boğazına gemilerle taşınması şeklinde BM önerisi ve ek olarak mayın temizleme yerine güvenli hat ve bölgeler oluşturulması yönündeki Türkiye önerisi daha gerçekçidir.

Ukrayna-Rusya savaşından kaynaklı tüm sorunların çözümünde askeri yöntemleri tek seçenek olarak sunmak sadece bölgeyi değil dünyayı etkileyecek yeni krizleri tetikleyecektir. Karadenizde gerçek bir güvenlik ortamının oluşturulabilmesi, Karadenizin geniş havzasında bulunan tüm ülkelerin ekonomik ve siyasi işbirliğinin desteklenmesini gerektirir. Nitekim 1992de İstanbulda imzalanan anlaşma ile kurulan Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü (KEİ) tam da bu amaca hizmet etmektedir. İşlevselliği, BLACKSEAFOR (Karadeniz Donanma İş Birliği Görev Grubu), Blacksea Harmony (Karadeniz Uyum Harekâtı) ve BCSF (Karadenize Sahildar Devletler Sınır/Sahil Güvenlik Teşkilatları Forumu) gibi işbirlikçi denizcilik faaliyetleriyle de desteklenmiştir. Karadenizde kalıcı barış, istikrar ve güvenliğin sağlanması KEİnin işlevselliğinin sağlanması ile mümkün olabilir. Türkiye'nin Karadeniz politikasının bir özeti niteliğinde olan KEİ, tüm dünyayı sarsacak genişleyen savaşlara en iyi alternatiftir. Basit bir bildirimle üyelikten çıkmak mümkün olmasına rağmen tek bir üyesinin bile KEİden ayrılma bildiriminde bulunmaması, bölge ülkelerinin de KEİnin işlevselliğine bağlı bir barış ortamına dönük umudunun canlı olduğunun göstergesidir. Yüzüncü yıl sendromlarını da Karadenizi bir savaş denizine çevirecek çağrılarını da durdurmanın yolu olarak KEİyi eski işlevine döndürmenin yolları aranmalıdır.

[1] "ABD'den 'Rusya' iddiası: Karadeniz limanlarına mayın döşeme emri verildi", *CNN Türk*, 24 Haziran 2022, <https://www.cnnturk.com/dunya/abdden-rusya-iddiasi-karadeniz-limanlarina-mayin-doseme-emri-verildi>

[2] Raporun detaylı incelemesi için bkz. Ali Ekber Yıldırım, "Buğdayda dünyadaki gelişmeler ve Hindistanın yasağı", *Dünya Gazetesi*, 17 Mayıs 2022.

[3] Nicholas A. Lambert, "Look Before You Leap, Proceedings", June 2022, Vol. 148/6/1,432, <https://www.usni.org/magazines/proceedings/2022/june/look-you-leap>; Nicholas A. Lambert'in *Sir John Fishers Naval Revolution* (1999), *Planning Armageddon* (2012) ve *The War Lords and the Gallipoli Disaster* (Oxford University Press, 2021) isimli kitapları bulunmaktadır.

[4] Ben Hodges, Lauren Speranza, "10 Ways to Boost NATO's Black Sea Defenses", 5 April 2022, <https://cepa.org/10-ways-to-boost-natos-black-sea-defenses/>; Gözde Kılıç Yaşın, "Değişen Karadeniz Jeopolitiği ve NATO", *AVİM*, 16 Mayıs 2022, <https://www.avim.org.tr/tr/Analiz/DEGISEN-KARADENIZ-JEOPOLITIGI-VE-NATO>

[5] "James Stavridis: The next front in the Ukraine war will be on the Black Sea", *Bloomberg*, 9 May 2022, <https://www.twincities.com/2022/05/09/james-stavridis-the-next-front-in-the-ukraine-war-will-be-on-the-black-sea/>; James Stavridis, "Admiral Stavridis Calls For Black Sea Ship Convoys", *Bloomberg*, 29 May 2022, <https://gcaptain.com/admiral-stavridis-calls-for-black-sea-convoys/>; "'New Front' in Russia-Ukraine War Will Emerge in Black Sea: Stavridis", *Newsweek*, 6 May 2022, <https://www.newsweek.com/new-front-russia-ukraine-war-will-emerge-black-sea-stavridis-1712955>

[6] Eugene Kogan, "Black Sea Security in Times of War", *European Security & Defence*, 24 April 2022, <https://euro-sd.com/2022/04/articles/exclusive/25756/black-sea-security-in-times-of-war/>

Yazar Hakkında :

-

Atıfta bulunmak için: YAŞIN, Gözde KILIÇ. 2026. "KARADENİZ GÜVENLİĞİ İÇİN RİSKLER VE FIRSATLAR." Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM), Analiz No.2022 / 15. Haziran 29. Erişim Nisan 09, 2026. <https://www.avim.org.tr/public/index.php/tr/Analiz/KARADENIZ-GUVENLIGI-ICIN-RISKLER-VE-FIRSATLAR>

Süleyman Nazif Sok. No: 12/B Daire 3-4 06550 Çankaya-ANKARA / TÜRKİYE

Tel: +90 (312) 438 50 23-24 • **Fax:** +90 (312) 438 50 26

 @avimorgtr

 <https://www.facebook.com/avrasyaincelemelerimerkezi>

E-Posta: info@avim.org.tr

<http://avim.org.tr>

© 2009-2025 Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM) Tüm Hakları Saklıdır